

REZUMATUL

tezei de doctorat cu tema

„Principiile fundamentale ale dreptului mediului”

Îndrumător științific-prof.univ. dr. Mircea Duțu Buzura

Doctorand Budă Marian

Parcurgem o etapă în care societatea se confruntă cu fenomene ecologice distructive care impun soluții cât mai rapide și mai eficiente. Încălzirea globală, schimbările climaterice, poluarea aerului, a apei, a solului și subsolului, invazia deșeurilor și a organismelor modificate genetic, scăderea drastică a biodiversității, sunt doar câteva dintre cele mai acute probleme care trebuie ținute în frâu prin măsuri de protecție, conservare și ameliorare a mediului.

Lucrarea și-a propus ca obiectiv principal realizarea unei analize atente a evoluției principiilor de drept al mediului la nivelul celor trei ordini juridice - națională, al Uniunii Europene și internațională.

Toate aspectele de mediu care trebuie protejate, conservate și ameliorate, pot fi controlate doar dacă există un sistem legislativ bine încheiat. Din acest punct de vedere, în domeniul dreptului mediului cadrul juridic specific s-a format rapid, fiind absolut necesar pentru rezolvarea problemelor ecologice presante.

În același ritm alert s-au cristalizat și principiile de drept al mediului care constituie osatura întregului domeniu. De multe ori, atunci când nu există norme juridice specifice pentru a rezolva o anumită situație, se aplică

principiile generale de drept, dat fiind caracterul lor de idei generale, călăuzitoare și diriguitoare ale domeniului.

Un principiu este un început în plan ideal sau o sursă de acțiune. Principiile sunt acele idei de bază, unanim acceptate, ca bază a raționamentelor într-un anumit domeniu. Formularea principiilor constituie prima etapă a existenței acestora pentru că ele capătă forță doar în momentul în care sunt recunoscute și consacrate. Legiuitorul are obligația de a stabili în cadrul unor acte normative conținutul principiilor, însă aplicarea lor nu este posibilă decât în momentul în care puterea executivă, mai exact Guvernul, stabilește setul de măsuri necesare pentru punerea lor în practică.

Mult timp problemele de mediu au fost rezolvate pe baza unei răspunderi civile, iar o răspundere specifică s-a format abia după ce a fost conștientizată „criza de mediu” și s-a trecut la conturarea sancțiunilor aplicabile prejudiciilor ecologice.

Motivația realizării prezentei teze a plecat de la un fapt real: principiile de drept al mediului au fost supuse analizei doar într-un număr restrâns de lucrări științifice și articole. Deși problemele de mediu se află în prim planul preocupărilor de dată recentă, doctrina și jurisprudența de mediu sunt încă în etapa de formare și consolidare.

Principiile reprezintă osatura unui domeniu, dar cu toate acestea garantarea principiilor nu asigură aplicarea lor la persoanele fizice și juridice. Pentru dreptul mediului, noțiunea de principiu a evoluat pe fondul creșterii importanței reglementărilor privind protecția, conservarea și ameliorarea mediului. La rândul lor, reglementările au fost impulsionate să se formeze și să se dezvolte de situația de criză ecologică care a necesitat măsuri legislative cât mai urgente.

Conceptul de "principiu fundamental" de drept are mai multe accepțiuni ce diferă de la un sistem juridic la altul, de la o ramură de drept la alta. Ineditul pe care îl aduce noțiunea de principiu în dreptul mediului rezidă din conținutul său diferit în funcție de ordinea juridică la care se raportează:

În dreptul național, principiile sunt consacrate expres ca reguli de drept pozitiv și li se conferă statutul de norme de conduită de maximă generalitate și universalitate, obligatorii în domeniul respectiv.

În dreptul Uniunii Europene al mediului, principiile au un statut intermediar, nefiind reguli juridice depline și direct aplicabile, ci mai degrabă linii directoare pe care UE trebuie să-și fondeze politica de mediu în general și actele legislative în special.

În dreptul internațional al mediului, conceptul de principiu rămâne imprecis, fiind utilizat cel mai frecvent pentru a desemna o constantă evidentă, o realitate pertinentă, concluziile unei analize și norme generale obligatorii.

În funcție de amploarea și de influența lor asupra conținutului ansamblului reglementărilor juridice de mediu, principiile acestei ramuri de drept pot fi grupate în două categorii: *principii fundamentale* și *principii generale* (subsidiare primei categorii).

Criteriul după care s-a realizat această clasificare este cel referitor la amploarea și influența principiilor asupra conținutului ansamblului reglementărilor juridice de mediu.

Principiile fundamentale se regăsesc consacrate la toate nivelurile dreptului mediului, național, regional (al UE), internațional, și privesc întregul său conținut, constituind osatura care îi conferă unitate, coerență, stabilitate și unicitate.

Din categoria principiilor fundamentale fac parte principiile: *prevenirii, precauției, protecției mediului, conservării mediului, ameliorăm calității mediului, „poluatorul plătește”, răspunderea de mediu și principiile participării umane (dreptul omului la un mediu sănătos).*

Principiile generale sunt consacrate la nivelul dreptului mediului și domină materiile tradiționale ale acestuia, dreptul intern, dreptul Uniunii Europene și dreptul internațional, și exprimă specificul acestora. Principiile generale sunt:

- *în dreptul Uniunii Europene sunt principii generale* : principiul corectării cu prioritate la sursă a atingerilor aduse mediului; principiul integrării considerentelor ecologice în toate politicile comunitare; principiul subsidiarității;

- *în dreptul internațional sunt principii generale (specifice)*: principiul cooperării, obligația statelor de a soluționa pe cale pașnică diferendele în materie, principiul responsabilității comune, dar diferențiate a statelor, răspunderea statelor pentru pagubele aduse mediului, îndatorirea de asistență ecologică, principiul prevenirii, principiul precauției, principiul dezvoltării durabile, etc.

- *în dreptul intern principiile care stau la baza politicii de mediu în România sunt*: principiul integrării cerințelor de mediu în celelalte politici sectoriale; principiul precauției în luarea deciziei; principiul acțiunii preventive; principiul reținerii poluanților la sursă; principiul "poluatorul" plătește; principiul conservării biodiversității și a ecosistemelor specifice cadrului biogeografic natural; utilizarea durabilă a resurselor naturale; informarea și participarea publicului la luarea deciziilor, precum și accesul la justiție în probleme de mediu; dezvoltarea colaborării internaționale pentru protecția mediului.

Studiul evoluției principiilor dreptului mediului în lucrarea de doctorat „**Principiile fundamentale ale dreptului mediului**” urmărește traseul parcurs de politica mondială de mediu referitoare la protecția, conservarea și ameliorarea mediului, din faza de debut și până în perioada pe care o parcurgem, deci de la faza incipientă, când doar se conturau ideile de prevenire, precauție, dezvoltare durabilă, conservare, protecție și ameliorare a mediului și până la transformarea acestor idei în adevărate direcții de acțiune, unele dintre ele cu aplicabilitate și consecințe juridice.

Lucrarea își concentrează conținutul în jurul noțiunii de "principiu de drept" al mediului, principiu general sau fundamental, principiu de drept intern, al UE sau internațional. Prezentarea detaliată a principiilor scoate în evidență ideea necesității existenței unor astfel de idei diriguitoare ale domeniului, care nu trebuie doar exprimate, ci și transpuse în practică.

Un atare demers de identificare și de prezentare a principiilor de drept al mediului are o largă relevanță în contextul actual, din mai multe considerente:

- caracterul de noutate a noțiunilor prezentate;
- înțelegerea importanței transpunerii și implementării principiilor de drept al UE în mod unitar, în toate statele membre;
- conștientizarea importanței abordării cu mai multă competență a problemelor de mediu pentru a putea ajuta la reconcilierea omului cu natura.

Prevenirea, precauția și dezvoltarea durabilă sunt concepte deosebit de novatoare care au schimbat gândirea caracterizată de inerție care plana până nu demult față de problemele de mediu.

A fi precaut, deci a lua măsuri de protecție a mediului chiar și în cazul unui risc incert, a fi preventiv, adică a preîntâmpina orice prejudiciu adus

resurselor, a conserva resursele existente, a proteja natura, a ameliora datul natural și a plăti pentru poluarea produsă, reprezintă în acest moment cele șase direcții principale de acțiune la nivel național, al UE, dar și internațional, prin care se realizează politica de mediu globală.

De la idee la principiu, evoluția principiilor de drept al mediului, fie ele naționale, comunitare sau internaționale, a cunoscut mai multe etape succesive, însă finalitatea a fost atinsă în acest moment deoarece aceste principii sunt consacrate în legi.

Pasul următor care trebuie făcut este acela al implementării principiilor în plan real și al transpunerii acestora în practica de mediu a tuturor statelor pentru obținerea unor rezultate mai evidente în politica ecologică mondială.

O trăsătură aparte a principiilor de drept UE al mediului, o reprezintă faptul că acestea sunt aplicate în toate țările care au devenit membre ale Uniunii Europene.

Lucrarea "**Principiile fundamentale ale dreptului mediului**" este structurată pe 5(cinci) capitole.

Capitolul I, intitulat „**INTODUCERE**,”este structurat pe patru secțiuni. Primele două secțiuni, intitulate „**Noțiunea de principiu fundamental al dreptului**” și „**Noțiunea de principiu în dreptul public și în dreptul privat**” realizează o analiză privitoare la originea noțiunii de „principiu”, din punct de vedere istoric și cronologic, de la debutul apariției sale ca idee și până la momentul consacrării în acte normative. Pentru o mai bună structurare a conceptelor și ideilor conținute în cadrul celei de a doua secțiuni, datele au fost organizate pe trei direcții, aferente celor trei ordini juridice distincte: națională, a Uniunii Europene și internațională.

A treia secțiune, intitulată „**Noțiunea de principiu în dreptul mediului**”, se ocupă, în mod strict, de conceptul de principiu, ca noțiune distinctă în cadrul dreptului mediului, la nivel național, a UE, cât și internațional. Această secțiune realizează o trecere în revistă a principalelor trăsături ale noțiunii de „principiu”, într-un domeniu de cercetare, relativ nou, și anume cel al problematicii protecției, conservării și ameliorării mediului.

A patra secțiune, intitulată „**Clasificări**”, cuprinde clasificarea principiilor dreptului mediului la nivelul celor trei ordini juridice: națională, a UE și internațională.

La nivelul UE, principiile de drept al mediului sunt prezentate plecând de la enunțarea acestora în cadrul Programelor de acțiune pe probleme de mediu (cele șase programe), când aveau doar valoarea unor idei cu caracter pur declarativ.

În ce privește dreptul internațional al mediului, sunt prezentate principiile fundamentale ale dreptului internațional cu semnificații în dreptul mediului, principiile exprimate în cadrul Conferinței de la Stockholm și a Conferinței de la Rio, precum și principiile specifice dreptului internațional al mediului.

Cel de-al doilea capitol, intitulat „**PRINCIPIILE DREPTULUI ROMÂNESC AL MEDIULUI**”, cuprinde zece secțiuni, în care sunt analizate, pe larg, prin raportare la legislația românească, următoarele principii: protecția mediului – o problemă de interes general, principiul obiectiv-dezvoltarea durabilă, principiul conservării, principiul ameliorării calității mediului, principiul prevenirii, principiul precauției, principiul protecției mediului, principiul „poluatorul plătește”, alte reguli generale.

Cel de-al treilea capitol, intitulat **„PRINCIPIILE DREPTULUI UNIUNII EUROPENE AL MEDIULUI”** cuprinde opt secțiuni, în care sunt analizate, prin raportare la legislația Uniunii Europene, următoarele principii: principiul prevenirii degradării mediului, principiul subsidiarității, principiul precauției, principiul corectării cu prioritate la sursă a atingerilor aduse mediului, principiul „poluatorul plătește”, principiul integrării considerațiilor ecologice în toate politicile UE, principiile formulate în jurisprudența Curții de Justiție a Uniunii Europene.

Cel de-al patrulea capitol, intitulat **„PRINCIPIILE FUNDAMENTALE ALE DREPTULUI INTERNAȚIONAL AL MEDIULUI”** este structurat pe patru secțiuni intitulate: considerații generale, principiile fundamentale ale dreptului internațional cu semnificații în domeniul mediului, principii specifice Dreptului internațional al mediului, dezvoltarea durabilă a mediului.

În cadrul secțiunii intitulate **„Principiile fundamentale ale Dreptului internațional cu semnificații în domeniul dreptului”** sunt analizate pe larg, având în vedere și practica Curții Internaționale de Justiție (CIJ), următoarele principii: suveranitatea statelor și protecția mediului, principiul cooperării internaționale în soluționarea problemelor conservării mediului, rezolvarea pașnică a diferendelor ecologice, buna vecinătate în domeniul conservării și protecției mediului.

În cadrul secțiunii intitulate **„Principii specifice Dreptului internațional al mediului”** sunt analizate pe larg, având în vedere și practica Curții Internaționale de Justiție (CIJ), următoarele principii: obligația statului de a proteja mediul și resursele naturale, obligația statelor de a evalua consecințele asupra mediului ale oricărei activități sau decizii care ar putea avea implicații de această natură, obligația de supraveghere a

stării mediului, îndatorirea de asistență socială, informarea și participarea publicului, principiul „poluatorul plătește”, principiul răspunderii statului pentru prejudicii ecologice, principiul adaptării cooperării internaționale la natura poluării ori caracteristicile zonei geografice supuse protecției, principiul prevenirii, principiul precauției, noile principii ale Dreptului internațional al mediului și anume: a) principiul interzicerii producerii și utilizării armelor de modificare a mediului; b) principiul răspunderii comune dar diferențiate.

În cadrul secțiunii intitulată: „**Dezvoltarea durabilă**” este analizat, pe larg, acest concept, cu referire la noțiunile de generații viitoare, utilizarea durabilă a resurselor naturale, utilizarea echitabilă a resurselor naturale, integrarea mediului și a dezvoltării.

Noutățile lucrării

- a fost realizată o analiză aprofundată a noțiunii de „principiu de drept” al mediului în plan național, regional (al Uniunii Europene) și internațional;
- au fost relevate noile dezvoltări ale principiilor de drept a mediului ținându-se seama de practica existentă atât la nivelul Uniunii Europene, cât și internațional, cu referire la diverse hotărâri pronunțate de Curtea de Justiție a Uniunii Europene, cât și de Curtea Internațională de Justiție;
- au fost sugerate alte perspective de rezolvare a problemelor de mediu actuale, de pe poziții mai precaute și mai atente la orice prejudiciu care ar putea afecta mediul, dezvoltarea durabilă, generațiile prezente și viitoare.

În cadrul celui de-al cincilea capitol, intitulat „CONCLUZII ȘI PROPUNERI”, în secțiunea intitulată „Propuneri” sunt prezentate patru propuneri pentru o mai eficientă aplicare a principiilor mediului și în România.

Având în vedere importanța problemelor de mediu cu care se confruntă lumea contemporană și ținând cont de faptul că în România se află în dezbatere publică un proiect de modificare a Constituției, s-a propus ca în cadrul Titlului I, intitulat „principii generale” să se introducă un articol care să prevadă că utilizarea resurselor naturale ale țării nu se poate face decât în concordanță cu principiul dezvoltării durabile, iar toate politicile economice trebuie să țină seama de principiul integrării considerațiilor ecologice în respectivele politici.

Aceasta, datorită locului pe care normele constituționale îl ocupă în cadrul sistemului de drept din România, fapt ce ar da acestor prevederi o greutate mai mare și ar obliga legiuitorul ca în toate reglementările infraconstituționale să țină seama de ele, dar ar conduce și la o schimbare a practicii instanțelor judecătorești, care ar fi obligate să țină mai mult seama de considerentele de mediu chiar și atunci când este vorba de proiecte de dezvoltare economică.

O a doua propunere vizează necesitatea instituirii unei asigurări obligatorii, la o societate de asigurare, în cazurile în care desfășurarea unei activități ar impune efectuarea unui studiu de impact asupra mediului, respectiv acordarea unui aviz de mediu pentru desfășurarea activității respective.

Aceasta s-ar impune deoarece, pe de o parte, în aplicarea principiului poluatorul plătește s-ar putea ca respectivul poluator să nu dispună de

resursele financiare pentru acoperirea despăgubirilor, iar pe de altă parte s-ar putea ca nici autoritățile publice să nu dispună de fondurile necesare pentru repararea daunelor de mediu în natură sau pentru plata despăgubirilor către terțele persoane păgubite prin poluare.

O a treia propunere vizează instituirea unei taxe de mediu în sarcina tuturor persoanelor fizice și juridice, salariate și respectiv implicate în activități economice, având în vedere principiul precauției dar și pe cel al prevenirii, ținând faptul că există situații în care nu pot fi identificați poluatorii (precum în cazul deșertificărilor, al eroziunilor solului, al poluării apelor subterane etc.), pe de o parte, iar pe de altă parte, pentru derularea unor programe de prevenire a degradării mediului sunt necesare fonduri destul de consistente, toți cetățenii majori, dar și persoanele juridice care desfășoară activități economice, fiind datori să contribuie la ameliorarea și protejarea mediului pentru ca și generațiile viitoare să dispună de resurse de dezvoltare.

Cea de-a patra propunere vizează modificări legislative în ce privește educația și aceasta deoarece problema protecției conservării și ameliorării mediului este, în etapa actuală, mai degrabă o problemă de conștientizare a gravelor probleme de mediu cu care se confruntă omenirea, or, conștientizarea acestor probleme nu poate fi realizată prin simpla adoptare de norme specifice și de organe specializate în domeniu, ci doar printr-o educație sistematică a generațiilor viitoare care nu poate fi realizată decât în cadrul învățământului obligatoriu, absolvenții învățământului superior de specialitate urmând să devină doar specialiști și consultanți în rezolvarea problemelor de mediu.

